

равноправна са другим републикама. С друге стране, није тешко уочити да амандмани од покрајина праве стварно републике, што такође знатно ограничава сувереност републике Србије. Ако се од покрајина хоће да створе републике и то треба отворено рећи, како би се у Србији о томе расправљало и одлучило, а не да под видом јачања аутономних покрајина, друге републике стварно од двеју покрајина у Србији, стварају две нове републике у Југославији. Ако се с разлогом мора имати обзира према оправданим интересима народности, тим пре мора се имати обзира и према оправданим интересима српског народа односно поштовати и сувереност СР Србије кад се већ толико и посебно истиче сувереност република.

Из свега изложеног, иако гледамо ствари онакве каве јесу, било би целесходно да се изврше потребне измене амандмана које би обезбедиле скупштински систем и заиста створиле услове за стварање модерне социјалистичке државе и политичког система који ће омогућити пуни развитак самоуправних односа у земљи. То би било у интересу не само СР Србије већ и свих република и покрајина и стварног јачања читаве наше југословенске друштвене заједнице, која је потребна не само нама већ је од користи и као фактор мира и стабилности на међународном плану.

Др Владета Станковић: О СТАТУСУ СПОЉНОТРГОВИНСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Постоје извесни предлози за постојеће формулације уставних амандмана који доводе у питање не само остварење основних принципа на којима се заснивају ови амандмани већ и извесне тековине нашег досадашњег привредног живота. Задржају се, овом приликом, на два предлога ове врсте.

Прво, поднет је предлог да се у тачку 8 амандмана XXII као трећи став, убаци пасус који гласи: „Савезним законом регулисат ће се јединствена начела за оснивање и пословање вањскотрговинских организација на принципима удруженог рада и самоуправљања, међусобног утјецаја са производним и другим организацијама у утврђивању пословне политике, заједничког предузимања ризика и одговарајућег удјела у дохотку”.

Прихватање овог става значило би увођење дуализма у режим и статус организација слободно удруженог рада. Један режим важио би за радне организације уопште, а други, посебан, који би важио за спољнотрговинске радне организације. Овај други режим не само да би довео у питање однос равноправности између спољнотрговинских организација са једне стране и осталих организација удруженог рада, са друге, већ би у постојећој организационој структури нашег привредног система изазвао пометњу, дезоријентацију и несигурност. Да не помињем бројне импликације на међународне економске односе, пре свега, на поверење иностраних партнера према досадашњим пословним партнерима у нашој земљи.

Спровођење у дело „јединствених начела” за оснивање спољнотрговинских организација значило би укидање или реорганизацију постоје-

них предузећа, што би спољну трговину непотребно вратило за неколико деценија уназад.

Привредне организације које послују са спољнотрговинским предузећима могу да бирају партнере, као што је уосталом то и до сада био случај. О условима и начину пословања оне ће се самостално споразумети, примењујући доследно принципе самоуправно организоване привреде, водећи рачуна о заједничком економском интересу и остварењу личних и друштвених потреба појединаца у оквиру организације слободног удруженог рада, као и друштвене заједнице у целини.

Прихватање предлога да се савезним законом регулишу јединствена начела за пословање спољнотрговинских организација, поред наведених недостатака, изражавало би неповерење у способност самоуправних организација слободно удруженог рада да самостално одлучују о својим словима.

Институције самоуправног споразумевања и друштвеног договора треба извесне појаве монополског или другог карактера, које се могу јавити не само у спољној трговини, већ и у другим облицима привредне делатности, када настану, да сузбијају методама и општеважећим принципима социјалистичког економског система.

Постојеће спољнотрговинске организације, као и организације других врста привредних делатности које су, поступајући по принципима и одредбама нашег позитивног законодавства оствариле високи степен концентрације и централизације средстава друштвене репродукције, биле би на овај начин кажњене за делатност коју су савесно обављале.

Поменута допуна тачке 8. амандмана XXII представљала би и дискриминацију постојећих спољнотрговинских предузећа. Иностранци партнери били би фаворизовани на рачун домаћих, јер се истим амандманом иностраним партнерима пружа далеко већа сигурност одредбама става другог тачке 4. која гласи: „Права страног лица на средства која улаже у организацију удруженог рада у земљи не могу се умањити законом или другим актом после закључења уговора”. Међутим, права наших предузећа, предложеним допунама амандмана, била би не само ограничена, већ и ускраћена у извесним областима у односу на могућности и права која су постојала одредбама досадашњих законских прописа.

Реорганизација спољнотрговинских организација изазвала би несигурност која би се манифестовала како у међународним тако и у унутрашњим економским односима.

Иностранци партнери, — са којима су ступали у економске односе наши привредници, а којих је из године у годину све више, јер је једна од основних интенција привредне реформе започете мерама од 1965. године била укључење у међународну поделу рада, — губили би поверење у наше организације, а у извесним случајевима претрпели би и губитке.

Унутрашња компонента несигурности, поред осталог, утицала би негативно на будуће интеграционе односе. Интеграциони процеси који све више захватају нашу привреду настају у последње време економским методом самоуправног одлучивања о удруживању, припајању, спајању, кооперацији и пословно-техничкој сарадњи. Привредне организације разних

делатности налазе заједнички економски интерес у удруживању материјалних и субјективних чинилаца привребивања. На тај начин долази до својеврсних комбинација комплементарних делатности из разних моментата привредног живота. Овако настале крупне организације, као резултат жеље радних људи да, остварујући интенције привредне реформе, повећају производност рада, концентришући и централизујући при том субјективне снаге, материјална и монетарна средства, добијају често и спољнотрговинску функцију. Извесне организације настале путем интеграције обједињују у оквиру своје делатности међународну и унутрашњу трговину, производњу, туризам и саобраћај. Каткад имају и своју интерну банку. Ове привредне организације, поред домаћих, обухватају у извесним случајевима и по неколико десетина радних организација у разним земљама света. Измена садашњег режима пословања ових организација не само да би оштетила домаће привредне организације, већ и њихове партнере у иностранству, отварајући на тај начин бројне проблеме, стварајући нове обавезе комплексних субјеката, оштећујући хиљаде радних људи који се налазе у њима, и што је најважније, спутавајући многе организације које желе привредну сарадњу да примене метод самоуправне интеграције. ције.

Дакле, поменуће допуне амандмана XXII нису у складу са основним принципима и карактеристикама привредних односа самоуправног социјализма у нас, са интересима радних људи, као и са положајем, местом и улогом организације слободно удруженог рада у нашој социјалистичкој привреди.

Оспоравајући оправданост предлога да се допуном поменутог амандмана омогући посебно законско решење статуса спољнотрговинских организација не негирамо постојање извесних унутрашњих противуречности које карактеришу привредне односе између трговинских и других организација, већ указујемо да је ово само један од бројних појавних облика унутрашњих противуречности које прожимају све врсте привредних односа, а не само оне који настају са спољнотрговинским организацијама. Ове противуречности проистичу из робног карактера савремене привреде и њих се није ослободила ни социјалистичка робна привреда. Манифестујући се на један или други начин, непосредно или посредно, оне захватају све врсте привредних односа у мањој или већој мери. Својствене су и природи прелазног периода, и њихово отклањање везано је за јачање метода самоуправног одлучивања привредних организација применом начела солидарности, равноправности и самосталности, без настојања да се решења траже у парцијалним захватима које не креирају они који су у односе ступали добровољно, потпуном сагласношћу својих воља, видевши у томе заједнички економски интерес. Свако друго решење значило би онемогућавање радних људи једне организације да одлучују непосредно и равноправно са радним људима у другим организацијама удруженог рада о пословица у оквиру својих делатности, преко привредних односа које карактерише међусобна зависност, одновортност и солидарност.

Други предлог за допуну постојећих амандмана, који овом приликом желим да размотрим, односи се на начин присвајања девизних средстава. Наиме, истиче се захтев да девизна средства остану на располагању онима

који их стварају. Овакав захтев, на први поглед сасвим коректан, представља површинско и једнострано посматрање сложених проблема дистрибуције у нас. Уколико нека привредна организација самосталном делатношћу, без пословне сарадње или кооперације са другим партнерима, оствари девизна средства, нико јој право располагања на тим средствима неће и не сме оспорити. Међутим, у привредним структурама при производњи сложених производа, чија производња од прве до завршне фазе ангажује већи број разноврсних произвођача повезаних односима комплементарности или при пружању услуга помоћу материјалних добара која су произвеле друге организације, располагање девизама губи површинску димензију. Финални произвођач у тим случајевима неће имати право на укупну масу остварених девиза, већ на део који је сразмеран делу предности укупног производа или услуге који је он произвео.

Сходно принципима самоуправно организоване привреде, проблем дистрибуције остварених девиза оствариће заједничким споразумом све привредне организације које су од прве до завршне фазе учествовале у стварању производа или у пружању услуга. Тиме би се истовремено избегла опасност да извесне привредне организације које користе посебне природне факторе при производњи, односно пружању услуга, користе монополски положај и присвајају једну врсту монополског дохотка. Организације ће остварујући пословну сарадњу и улажући средства у другу организацију имати потребу за девизним средствима често и због тога да би њима подмириле своје обавезе проистекле из вршења припремних и претходних фаза заједничке делатности или за враћање средстава која су од трећег лица позајмљена да би их уложили у организацију која обавља финалне операције или услуге.

Све ово указује на то да проблем дистрибуције средстава у условима остварења привредне сарадње може имати више димензија, те их је једностраним методама немогуће решити. Расдела уопште, па и расподела и располагање девизним средствима, зависиће у првом реду од друштвене организације која настаје у процесу рада, односно у процесу пружања услуга. Присвојена средства, као резултат заједничког рада представљају само један проблем који ће организације слободно удруженог рада, у склопу осталих проблема, решити на начин који њима највише одговара, примењујући при том принципе социјалистичке робне привреде самоуправног друштва.

Данило Баста: НЕКОЛИКО МЕТАУСТАВНИХ РАЗМИШЉАЊА

Пре и изнад свих других, у средиште разматрања треба ставити она питања која се налазе *иза и поред* Нацрта амандмана, дакле она која би се најбоље могла означити као метауставна.

1. Већ на самом почетку нашег излагања треба отворено и јасно рећи да свако разматрање било које одредбе из предложеног Нацрта уставних амандмана значи акт *пристајања* и, у извесном смислу, чин *одобравања* једне политике за коју је реч недемократска исүвише блага, а реч олигар-